

(INFORMENERGO), Mező- és Erdőgazdasági NÁTMIR (AGROINFORM).

Az ismertetés az igénybevételi eljárási tennivalók (mit, honnan, hogyan?) bemutatását tartotta fő feladatának. Azt, hogy erre – éppen erre – volt szükség, mi sem bizonyítja jobban, mint a tény: valamennyi adatbázis primer dokumentumhoz, illetve azok másolataihoz juttató szolgáltatását Csehszlovákiában felettébb kevesen és kevészer vették eddig igénybe.

A referálóban óhatatlanul feltolakszik a kérdés: vajon mit mutathatnak az analóg magyarországi statisztikák?

/K problematice ziskávání primárních dokumentů prostřednictvím mezinárodních informačních systémů, 1–4. = Technická knihovna, 31. köt. 1. sz. 1987. p. 3–14., 2. sz. p. 40–48., 4. sz. p. 102–110., 5. sz. p. 134–140./

(Futala Tibor)

Országos koordinált katalogizálási program

A csökkenő anyagi források, valamint a gyűjtés és feldolgozás magas költségei miatt lehetetlenné vált, hogy bármely könyvtár is a teljességre törekedjék. Ezért a múlt évben a Kongresszusi Könyvtár (Library of Congress = LC), az OCLC tudományos könyvtári tanácsadó bizottsága és a Tudományos Könyvtárak Csoportja (Research Library Group = RLG) a koordinált katalogizálás országos programja tervét (National Coordinated Cataloging Program = NCCP) dolgozta ki. A program fő céljai: 1. a leírások naprakész-ségének növelése, 2. a feldolgozott dokumentumok körének bővítése, 3. a munkák megkettőzésének kiküszöbölése, 4. a katalogizálás országosan jó minőségének biztosítása.

Az NCCP keretében a kijelölt könyvtárak 1988-tól egységes szabályzat és gyakorlat alapján állítják elő országos szinten a bibliográfiai rekordokat, amelyeket ellátnak az LC tárgyszavaival és szakjelzeteivel is. A rekordok az LC adatbázisába kerülnek, ahonnan továbbítják őket az OCLC, az RLG, a Western Library Network (WLN) könyvtárainak szalagokon, s a Linked

Systems Project (Összekapcsolt Rendszerek Projektje = LSP) kommunikációs csatornáin révén.

Két éven keresztül fog folyni a kísérleti üzemelés; az LC-n kívül nyolc egyetemi könyvtár vesz benne részt. A résztvevők közötti munkamegosztást a nyelvek és szakterületek szerint alakítják ki, a katalogizáló személyzet felkészültségének megfelelően. Egyelőre csak a nyugat-európai nyelveken megjelenő, újonnan beszerzett kiadványokra terjed ki a kísérlet. A részt vevő könyvtárak online módon fogják az LC rendelkezésére bocsátani a rekordokat.

A Council on Library Resources (Könyvtári Források Tanácsa) anyagilag is támogatja a kísérletet, amely nagy lépést jelent a bibliográfiai tételek közös használata felé, s egyben további információkkal segíti az LSP teljes megvalósítását.

/National Coordinated Cataloging Program pilot project to begin in 1988. = Library of Congress Information Bulletin, 46. köt. 42. sz. 1987. p. 449–450./

(Papp István)

Az ERIC adatbázis kompaktlemezen (CD-ROM-on) – Esetörténet

Az ERIC információs rendszert, ill. adatbázist az USA Oktatási Minisztériumának Pedagógiai Kutatási és Fejlesztési Hivatala (OERI) tartja fenn. Az adatbázis 1966-ban létesült.

Az ERIC szervezetiileg decentralizált rendszer. A mindössze alig 10 főnyi központi szervezet arra hivatott, hogy irányítsa és fizesse az ERIC adatbázist előállító külső csoportok szervezetek munkáját. E körbe 16 információgyűjtő, -feldolgozó szervezet ("clearinghouse") tartozik, amelyek mind az oktatás egy-egy fő szektorának információért felelősek, valamint két vállalat, melyek üzleti alapon az adatbázis szerkesztési, kiadási és kezelési feladatait (köztük a mikroformátumok és egyéb dokumentumok postázását) látják el. Az egyes tematikai központok egyetemeken vagy egyéb szakmai egyesületek mellett működnek, melyeknek természetes érdekük saját szakterületük információinak kezelése. Valamennyi tematikai központ felelős a szakterületéhez tartozó dokumentumok, cikkek gyűjtéséért, katalogizálásáért, indexeléséért, referálásáért és e dokumentumok adatainak az ERIC adatbázisba való beépítéséért.

Az adatfeldolgozás és az információk hozzáférhetővé tétele a rendszer központi szerkesztői és adatbázis-kezelői feladatait ellátó szervezetében

történik. Az adatátvitel online üzemmódban zajlik, a dokumentumokat postán továbbítják. Az ERIC adatbázist az ORI nevű vállalat állítja elő szerződéses alapon. Az adatokat a különböző szabványoknak és irányelveknek megfelelően úgy dolgozzák fel, hogy azok különféle kiadványok elkészítésére, valamint géppel olvasható formában és online keresésre alkalmasak legyenek. Az ORI-nál mágnesszalagon állítják elő az ERIC két kurrens referáló kiadványának, a havonta megjelenő *Resources in Education* (RIE) és a *Current Index to Journals in Education* (CIJE) egyes referátumait. Ugyancsak a feldolgozó központ kezeli az ERIC tezaszúrát, a szerzők azonosító jegyzékét és az ERIC feldolgozó kézikönyvét, valamint ellátja az ERIC általános határidő-nyilvántartásának és a decentralizált műveletek koordinációjának feladatait is.

A feldolgozás eredményeként létrejött (havonta kb. 1000) rekordot, valamint a dokumentumokat megkapja az ERIC Dokumentummásoló Szolgálat, melyet a Computer Microfilm Corporation (CMC) üzemeltet. Itt készülnek a dokumentumokról a mikrofilmlelapok, melyeket 750 előfizetőnek postáznak. Úgyszintén itt készítik el kérésre az egyedi mikrofilmlelap- vagy papírmásolatokat.

Az ERIC adatbázis évente körülbelül 20 000 folyóirattal és körülbelül 15 000 egyéb dokumentum annotált bibliográfiai leírását teszi közzé (az előbbieket a CIJE, az utóbbiakét a RIE havi kötetiben). E két referálólapon tartalmazza mindazt, amit ERIC adatbázisnak nevezünk. 1986 végéig az adatbázis 340 802 CIJE és 265 500 RIE rekordot, együttesen kerekítve 606 000 rekordot tartalmazott. Minden egyes rekord online is elérhető, és kb. 98%-ban a hivatkozott cikk, illetve dokumentum teljes szövege is megkapható mikrofilmlapon. A dokumentumrekordok átlagban 1800 karakter terjedelműek, a cikkekrekordok csak 500 karakter körüliek. Az ERIC adatbázis 1986 végére megközelítően 654 millió karaktert tartalmazott, az évi növekedés hozzávetőleg 36 millió karakter.

Az ERIC adatbázis nem tartalmazza könyvek és nem publikált dokumentumok leírásait, de ezeken kívül szinte minden mást feldolgoz. Az egyik legnépszerűbb adatbázis; ha az online keresések számát vesszük a népszerűség mércéjéül, negyedik a LEXIS, a CAS és a MEDLINE adatbázis mögött. A társadalomtudományi online elérésű adatbázisok között első helyen áll, háromszor annyi lekérdezéssel, mint a második helyen álló ilyen adatbázis.

Az ERIC adatbázis eredeti rendeltetése az volt, hogy adatait a lehető legszélesebb körben, a lehető legolcsóbban terjessze a felhasználók között. Ez készítette arra készítőit, hogy a termékek széles választékát hozza létre: referálólapon, mikrofilmlapon, mágnesszalagos szolgáltatás, szakbibliográfiák, információelemző kiadványok, mikroszámítógépes szolgáltatás hajlékony lemezen stb. Ezért az ERIC nem kér szerzői jogdíjat az adatait online szolgáltató szervezetektől. Ez a törekvés érvényesül tevékenységében, s ez tette népszerűvé használatát.

A kompaktlemez (CD-ROM) további lehetőségeket nyújt arra, hogy szélesítse használatát. Az ERIC adatbázis – bár forrásai korlátozottak – szüntelenül törekszik lépést tartani a technikai fejlődéssel. 1984 óta foglalkozik a kompaktlemez bevezetésével. A kompaktlemez különösen ott hasznosítható, ahol a távközlés nincs megoldva, nehézkes vagy drága. Mint önálló rendszer, teljesen a felhasználó igényei szerint alkalmazható. Minthogy az online keresés költségei az utóbbi években növekedtek, a kompaktlemez előnyei még jobban megmutakoztak. Az adatbázist előállító cég (az ORI) számára ez a tevékenység természetes folytatása a mágnesszalagos szolgáltatásnak, ehhez megfelelő partnert keresett. Ezt a SilverPlatter cégben találta meg, mellyel 1985 januárjában előzetes megegyezés alapján kezdte meg a közös munkát. Többek között az alábbi fontos kérdésekről kellett dönteni: a feladatok, a felelősség megosztása, a termék megtervezésének, árképzésének, a visszakereső rendszer specifikációjának, a konverzió specifikációjának kérdése stb.

Elhatározták a két cég felelősségét a következőképpen: az ORI felelt az adatbázis fejlesztéséért, a megrendelések és az elszámolások nyilvántartásáért. A két cég együttesen intézte a marketing- és propagandatevékenységet. A SilverPlatter felelt a szoftverellátásért, ill. a szoftvertermékek karbantartásáért és az ezekre vonatkozó megrendelések teljesítéséért.

A felhasználók igényeit az ORI mérte fel egy kérdőíven, amelyet 1800, ügyfelének tekintett szer-

vezetkez küldött ki. A 180 kitöltve visszaküldött kérdőívet részletesen elemezték és messzemenően figyelembe vették további döntéseik meghozatalában.

A termék megtervezése kapcsán felvetődő központi probléma az volt, hogyan osszák fel részekre az adatbázist, minthogy egy lemezre nem lehetett az egészet elhelyezni. Végül úgy döntöttek, hogy egyetlen kurrens, vagyis friss rekordokat tartalmazó lemezen együtt adják közre a RIE és a CIJE fájlok elmúlt 3 évi anyagát, valamint a folyó évi rekordjait, vagyis az 1983–1985. évek és az 1986. év hozzáadódó rekordjait, abban a sorrendben, ahogy az adatbázis felépült. A döntésben az volt a fő szempont, hogy az információkeresés általában az utolsó 5 évre korlátozódik, és egy ilyen lemezt negyedeként naprakésszé lehet tenni anélkül, hogy minden alkalommal nagy mennyiségű adattömeget kellene átdolgozni. A lemezen ezek után marad elég hely arra, hogy egészen 1990-ig a gyarapodást elhelyezzék rajta. Ez a megoldás megfelelt a felhasználók igényeinek a kérdőíven kifejtett vélemények alapján. Az 5 évnél régebbi anyagot egyszeri "archív" kiadás formájában tervezik majd később kiadni. Ezek a lemezek, ha egyszer létrehozták őket, nem igényelnek kiegészítést, átdolgozást, és kurrens lemezek megrendelői nyilván szívesen veszik majd meg őket, hogy teljessé tegyék az adatbázisukat.

A SilverPlatter információkereső rendszere mindarra képes, amit egy online rendszer általában produkálni tud. A szabványos Boole-algebra operátorain kívül helyzeti operátorokat is tartalmaz, melyek az azonos mező, illetve az azonos mondat kapcsolódó kifejezéseit képesek megtalálni, valamint képes a zárójeleket és az egymásba skatulyázott zárójeles kifejezéseket is kezelni. Ezenkívül még személyes igények szerint összeállított outputformátumot is engedélyez.

Nyilvánvalóan az a körülmény, hogy az ERIC adatbázis kompaktlemezen, az információterjesztés egyik legmodernebb módszerével is elérhető, nem fogja megszüntetni az ERIC nyomtatott változatát, és nem teszi feleslegessé az adatbázis online elérhetőségét, mivel mindazok számára, akik nem gyakran használják az adatbázist, ezek maradnak a gazdaságos megoldások. A kompaktlemez lényegesen növeli az adatbázist használók számát, mivel a rendszer interaktív jellege és az általa kínált tallózási lehetőség nagyon megkönnyíti és lényegesen olcsóbbá teszi a felhasználók számára az információk elérését. Minthogy a kompaktlemezen megfelelő HELP-információk vannak, lényeges szerepe van a jobb keresési módszerek kialakításában, elterjesztésében. A kompaktlemez lehetővé teszi nagy mennyiségű adatbázisok kezelését, nem igényel gyakori átdolgozást, használatának nincsenek földrajzi korlátai, a felhasználók többsége rendelkezik mikroszámítógéppel, az adatok tetszés szerint tovább is feldolgozhatók.

/BRANDHORST, T.: Distributing the ERIC database on compact disc: a case history of private sector involvement in the distribution of public sector data. = Government Publications Review, 14. köt. 1987. p. 541–557./

(Budai Tamás)